

تروریسم در خاورمیانه عامل تهدید امنیت ملی و منطقه‌ای؛ مطالعه موردی خشونت قومی در غرب ایران

یاسر اسماعیل زاده^۱

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

چکیده

همچون بسیاری از پدیده‌های اجتماعی نوظهور، تعارضات قومی نیز محصول دوران مدرن هستند. پژاک نوپاترین حزب کُردی فعال در کردستان ایران است که توانسته است از سال ۱۳۸۳ با ایفای نقش شاخه‌ی ایرانی گروهک تروریستی پ.ک.ک تبدیل به تهدید بالفعل امنیتی برای کشورمان شود.

در این پژوهش سعی شده است تا زمینه‌های بروز و ظهور گروهک تروریستی پژاک به عنوان تهدیدی برای امنیت ملی ج.ا.ا بررسی شود؛ در شرایط حساسی که ایران یکی از پازل‌های کشورهای هم جوار دارای قومیت کُرد در منطقه است. حال سؤال اساسی این است که چه زمینه‌هایی سبب شده گروهک تروریستی پژاک عامل تهدید امنیت ملی ج.ا.ا شود؟ به ضرورت می‌توان دلایل متعددی را برای پاسخگویی برشمرد. اما نتیجه بررسی نشان داد که این گروهک ضمن تبعیت، خط‌گیری و تأثیرپذیری از جریان سیاسی، فکری و تشکیلاتی پ.ک.ک، ماهیت اصلی تروریستی خود را عیان نموده است و بازوی پ.ک.ک در ایران محسوب می‌گردد، فلذا فرضیه این است که پژاک، با بهره‌گیری از خط‌مشی و ایدئولوژی پ.ک.ک، توانسته به عنوان عاملی برای تهدید امنیت ملی ج.ا.ا نقش آفرینی نماید.

واژه‌های کلیدی: گروهک تروریستی پژاک، امنیت ملی، اقدامات تروریستی، پ.ک.ک

۱- مقدمه

قرار گرفتن قوم کُرد در چهار کشور همسایه‌ی ترکیه، ایران، عراق و سوریه و تلاش نیروهای تجزیه طلب پان کردیستی برای جدایی بخش‌های کردنشین سبب شده که آنها مهم‌ترین هدفشان را تشکیل دولت واحدی بنام «کردستان بزرگ» قائل باشند. یکی از این گروهک‌ها که توانسته دست به اقدامات ضدامنیتی بی‌شماری بزند «گروهک تروریستی پژاک^۱» است. پژاک از احزاب ملی‌گرا و پان کوردیسم و تازه تأسیس کرد در مناطق کردنشین ج.ا.ا. است. فعالیت این گروهک بیشتر در مرز بین ایران و ترکیه و کوهستان قندیل در اقلیم کردستان عراق می‌باشد. در حقیقت پژاک شاخه‌ی ایرانی گروهک تروریستی پ.ک.ک^۲ به سرکردگی عبدالله اوجالان است.

دستگیری عبدالله اوجالان، پ.ک.ک را برای مدتی شوکه کرده و سازمان را در نامعلومی کاملی فرو برد. در این دوره حساس پ.ک.ک نه تنها از نظر سازمانی بلکه از لحاظ دیدگاهی و ایدئولوژیکی نیز دچار بحران شده بود. در این مرحله تزهائی همانند «جامعه دموکراتیک - اکولوژیک» و در این رابطه «کنفدرالیسم دموکراتیک» از طرف عبدالله اوجالان رهبر پ.ک.ک مطرح گردید. این تز در واقع صرف‌نظر نمودن پ.ک.ک از رؤیای «کردستان بزرگ» که در گذشته از آن دفاع می‌نمود را بوضوح نشان داده و بنوعی مدل کنفدرالیسم را پیش روی کردهائی که در چهار کشور منطقه زندگی می‌کنند، گذاشت. این طرز فکر و دیدگاه جدید در واقع حل و فصل مسئله کورد بشکل محدود به مرزهای کشورهای خود را مطرح می‌نمود. کونگرا - گل در سال ۲۰۰۳ با توجه به این پیشنهاد و زیر سقف یک سازمان تأسیس یافت. زیر این سقف سازمانی فکر و خواست کرد برای تأسیس حزب و ساماندهی ویژه در کشور خود مطرح گردیده و تصمیم گرفته شد تا "کادک" برای ترکیه، پژاک برای ایران، پ.چ.د.ک^۳ برای عراق و پ.ی.د.^۴ برای سوریه شکل بگیرند. دیری نپائید که ایده تغییر نام به کونگرا - گل و کادک کنار گذاشته شده و دوباره نام پ.ک.ک انتخاب گردید. حزبی که در سوریه شکل گرفت نیز نتوانست نتیجه خوبی بدست آورد که علت اصلی آن نیز جداسدن منسوبین سوری پ.ک.ک از این سازمان، پیوستن آنها به حزب اتحاد دموکراتیک و احتمال تضعیف این سازمان بود. در عراق نیز حزب راه حل دموکراتیک قدرت یافته‌است و سرانجام شاخه ایرانی آن یعنی پژاک به موفقیت‌هایی دست یافت.

پژاک در اساسنامه‌ی خود آشکارا اعلام داشته است که اساس ایده تأسیس خود را از گروهک تروریستی پ.ک.ک و رهبر آن یعنی عبدالله اوجالان گرفته است. (هفته نامه صبح صادق، دوشنبه ۲۹ مهر ۸۷، شماره ۳۷۲)

گسترش فعالیت عمدتاً نظامی این گروهک در مناطق شمال غرب کشورمان، از چالش‌های امنیتی ایران محسوب می‌شود. درگیری با نیروهای نظامی و انتظامی، حمله به تأسیسات و اماکن دولتی از جمله خطوط انتقال گاز به همراه تبلیغات شدید روانی در بین مناطق کردنشین استان‌های آذربایجان غربی برای عضوگیری، از اقدامات این گروهک بوده است. (پیشگاهی فرد و سلطانی، ۱۳۸۸)

۲- ادبیات تحقیق و مبانی نظری

قبل از ورود به مباحث نظری تحقیق که روند عملیاتی‌های تروریستی مبارزه مسلحانه و شیوه‌های آن مورد کاوش قرار می‌گیرد لازم است عنوان نمود که پ.ک.ک گرچه به عنوان جنبشی چپ وارد عرصه کارزار سیاسی گردید، ولی مبانی تئوریک خود را بر پایه واژگانی همچون هویت و شکاف قومی قرار داد. (tezcur, 2009).

۲-۱. استراتژی جنگهای چریکی:

۱ پژاک (PJAK) به معنای حزب حیات آزاد کردستان

۲ حزب کارگران کردستان ترکیه (P.K.K)

۳ حزب راه حل دموکراتیک یا همان "پارت چاره‌سری" که شاخه‌ی عراقی پ.ک.ک می‌باشد.

۴ حزب اتحاد دموکراتیک که شاخه‌ی سوریه‌ای پ.ک.ک می‌باشد.

جنگ چریکی به عنوان یک پدیده مهم در مطالعات جنگ پس از عملیات چریکی نیروهای اسپانیایی و پرتغالی بر علیه اشغالگران فرانسوی در ابتدای قرن نوزدهم ظهور کرد. بنابراین واژه جنگ چریکی در طی این دوره وارد ادبیات مدرن گردید. (S. Kalyanaraman, 2003). در نگاه دیگر، جنگ چریکی شکلی از جنگاوری است با معنای فن یا روشی که برای تعقیب یک هدف، خواه جنگ محدود و یا جنگ همه گیر مورد استفاده قرار می گیرد. ساموئل هانتینگتن در تعریف جامعی در مورد جنگ چریکی می گوید: جنگ چریکی شکلی از نبرد است بوسیله آن طرف که از لحاظ استراتژیک ضعیف پنداشته می شود و تهاجمات تاکتیکی در شکل، زمان و نقاط انتخاب شده و معین انجام می دهد. در جنگ چریکی کاربرد سلاح های متعارف ضعیف است و هرگز نبرد منظم ارجحیت ندارد. در نبرد چریکی، دسته های کوچکی، نبردهای نامنظم را برای تهاجم به ارتش یا قلمرویی که باید متشنج شود را در نظر می گیرند. پیشتازان سوسیالیست یعنی مارکس و انگلس، عملیات چریکی را فقط یک قسمت الحاقی به جنگهای فئودالی می دانستند. با مرور تاریخ، مارکس خاطر نشان ساخت که دسته های کوچک چریکی اغلب موفق بودند البته مادامی که کوچک باقی ماندند. اما هنگامی که آنها تصمیم گرفتند که به مثابه ارتش بزرگ درآیند شکست خوردند. انگلس نیز از سوی دیگر نتیجه گرفت که جنگ چریکی معطوف به آینده نیست. Kalyanayaman (2003). استراتژی جنگ چریکی کنترل بر روی قلمرو سرزمینی را انکار و به جای آن عملیات حمله و گریز و گروگانگیری بر قلمرو سرزمینی و جمعیت را تعقیب می نماید. پیامد این شیوه، نیاز به تسلیحات چریکها به سلاح های سبک است، بنابراین جنگ چریکی، جنگی ارزان و کم هزینه است. اهداف چریکها تحمیل هزینه بر دشمن و استهلاک سربازان، منابع و زیر ساختها است. در نگاه دیگر جنگ چریکی نه برای خرابی ظرفیتهای دشمن بلکه استهلاک اراده است. (Arreguen, 2001) رادیکال معروف ایتالیائی "کارلو بیانکو" نخستین شخصی بود که بین جنگی و سیاست های رادیکال در سالهای ۱۸۲۸-۲۹، پیوند برقرار نمود. او تحلیل خود را با این پیش فرض که ایتالیا از طریق جنگ منظم نمی تواند به آزادی برسد را آغاز نمود. برای او قیام کنندگان قادر نبودند پول جمع آوری کنند، سلاح های ضروری به دست آورند و ارتش بزرگی را که برای اهداف آنها نیاز است را بسیج نمایند. بنابراین به زعم او باید از جنگ منظم دست کشید و به سوی جنگ چریکی شتافت، واحدهای که بین ۱۰ تا ۱۵ چریک برای آغاز درواحدهای جداگانه نیاز بود، چراکه نیروهای بیش تر از این تعداد در مقابل دشمن آسیب پذیر بودند. بعضی از این نگاهها، بعدها در اندیشه دیگران بازتاب پیدا کرد، به صورتی که مازینی از رهبران استقلال ایتالیا، چریکها را پیشروان ملت نامید با وجود این که عملیات چریکی روی هم رفته نه تنها باعث انسداد خیزشها نگردید بلکه نقش مهم و کمکی را در راستای استقلال ایتالیا بی ها ایجاد نمود. (Gann, 1971)

۲-۲. رویکرد: منطقی- عقلانی، رهیافتی غالب در تحلیل کارکردهای تروریسم پژاک و پ.ک.ک

برای پرهیز از پدیده تاتولوژی این پژوهش قصد بازگشائی مفصل رویکردهای مختلف تروریسم را ندارد ولی با توجه با نگاه چند شاخه ای رویکرد فوق، به نظر می آید این رویکرد در خصوص پژاک و پ.ک.ک می تواند تحلیلی عمیق را نشان دهد. از میان رویکردهای مختلف در تحلیل پدیده تروریسم می توان به رویکرد مذهبی (زکریایی، ۱۳۷۹)، رویکرد روانشناختی - اجتماعی (pape, 2003)، رهیافت فلسفی (یوکیچی، ۱۳۷۹) اشاره کرد. اما با توجه به خط مشی پژاک، نمی توان آن را در دسته بندی های فوق قرار داد و حتی واژه تروریسم قومی نیز با رویکرد انترناسیونالیستی آن مناسب نیست چرا که تنی چند از بنیانگذاران اولیه پ.ک.ک و در واقع پژاک، مانند کمال پیر و حقی قرار ترک بودند. در این مجال رهیافت منطقی-عقلانی که به نظر می رسد قوی ترین رویکرد تحلیل پدیده تروریسم باشد انتخاب شده است، گرچه این رویکرد نیز دارای نقایصی است و در توضیح کیفیات روحی و روانی پدیده تروریسم فاقد تحلیل مناسب است. ربرت. آ. پیپ، یکی از کسانی است که مطالعاتی وسیع در این حوزه انجام داده است. از نظر او منظور از این رویکرد این است که پدیده تروریسم از یک منطق راهبردی (استراتژیک) پیروی می کند. بدین معنا که اولاً، تروریسم هدفمند است و در تلاش برای دستیابی به یک هدف سیاسی توسط تروریستها به کار گرفته می شود. در نتیجه تروریسم حاصل نفرت های دگماتیستی و یا نادانی افراد غیر معقول که به طور تصادفی اتفاق افتاده باشد نیست. بلکه درصدد رسیدن به هدف معین و مشخص که از سوی تروریستها تعیین شده است، اتفاق می افتد و هدف آن عبارت است از (کاربرد تهدید تنبیه برای مجبور ساختن دولت مورد نظر به منظور تغییر

سیاستگذاری در آن دولت، که به موجب آن دولت‌های دموکراتیک نیروهای خود را از سرزمینی که تروریست‌ها آن را سرزمین مادری خود می‌دانند، عقب بکشند). از طرف دیگر از نظر پیم از این جهت تروریسم برای تروریست‌ها کار آمد بوده است. کارآمدی حملات تروریستی (ناشی از یک تحلیل کاملاً مبتنی بر محاسبه هزینه - فایده است که بر اساس آن موثرترین روش از جانب یک سازمان تروریستی بتواند برای وارد آوردن بیشترین خسارت همزمان با متحمل شدن کمترین هزینه به کار گرفته شود... بر اساس این منطق استراتژیک و عقلانیت نهفته در آن، سازمان‌هایی همچون القاعده، حماس و بیه‌های تامیل در به کارگیری حملات انتحاری، نه غیر معمول بوده و نه انسان‌های دیوانه. پیم در نهایت یافته‌های اصلی خود را به شرح ذیل بیان می‌دارد.

- تروریسم انتحاری درصدد فشار بر دموکراسی‌های مدرن طراحی می‌شود تا امتیازات سرزمینی بگیرد.
- تروریسم انتحاری بدنبال دستیابی به اهداف خاص سیاسی است و بسته به میزان دست‌یابی به اهداف خود، شدت حملات تروریست را کم و یا زیاد می‌کند.
- تروریست‌ها، تروریسم را کارآمد ارزیابی می‌کنند. به طور کلی رویکرد منطقی - عقلانی فراتر از سایر رویکردهای مربوط به تحلیل پدیده تروریسم در جهان مدرن به ما کمک بیشتری می‌نماید. (Dershowitz, 2002)

۲-۳. امنیت ملی^۵

هر یک از رویکردهای مطالعاتی در بررسی‌های امنیت ملی نقاط قوت و ضعف خاص را دارند. هر یک از این رویکردها می‌توانند بر ای مطالعه امنیت ملی برخی کشورها چارچوب و ابزار تحلیلی مناسب تری باشند، مهم انتخاب چارچوب تحلیلی متناسب با منطقه یا کشوری است که پژوهشگر درصدد تحلیل مسائل امنیت ملی آن می‌باشد. این انتخاب بویژه در تحلیل امنیت ملی کشورهای جهان سوم از جمله ایران از پیچیدگی و دشواری بیشتری برخوردار است.

رویکرد رئالیستی در تحلیل امنیت ملی به رغم تأکید بر متغیرهایی عمده و تأثیرگذار، انسجام تحلیلی بیشتر آن نسبت به سایر رویکردهای نظری و پشتوانه نظری و تسلط نسبی آن در مطالعات امنیتی از کاستی‌ها و ضعف‌های قابل توجهی نیز در تحلیل امنیت ملی کشوری چون ایران برخوردار است. این رویکرد به دلیل دولت محور و نظامی‌گرایی آن بسیاری دیگر از مؤلفه‌های تأثیرگذار در امنیت ملی از جمله ابعاد اجتماعی را نادیده می‌گیرد و به آسیب‌پذیری‌های درونی که در نتیجه برخی تهدیدات بیرونی می‌تواند تشدید شود، توجهی نمی‌کند.

از آنجایی که رویکرد موسوم به جهان سوم از چارچوب غرب محور رویکردهای رئالیستی و لیبرالی فراتر می‌رود و به مسایل، چالش‌ها و شرایط خاص کشورهای جهان سوم در حوزه امنیت توجه دارد، در تحلیل مسایل امنیت ملی ایران نسبت به سایر رویکردها می‌تواند مفیدتر باشد. با این حال مشکلی که وجود دارد این است که کشورهای جهان سوم با وجود برخی ویژگی‌های مشترک طیف متنوعی از کشورها را تشکیل می‌دهند. به عنوان نمونه برخی کشورها دوره استعماری را پشت سر گذاشته یا مرزهای آنها توسط غربی‌ها ترسیم شده است، اما کشورهای دیگری مانند ایران استعمار مستقیم را تجربه نکرده‌اند و دارای سابقه تمدنی طولانی هستند. از سوی دیگر به رغم اینکه رویکرد جهان سوم رویکردهای غربی را به خوبی نقد نموده و به چالش‌ها و مسائل امنیت ملی کشورهای جهان سوم می‌پردازد، اما شاید نتواند چارچوب تحلیلی مناسب و منسجم با متغیرهای مشخص را برای تحلیل امنیت ملی ایران ارائه دهد.

با توجه به ویژگی‌ها و ضعف‌های هر یک از رویکردهای فوق برای تحلیل امنیت ملی ایران، به نظر می‌رسد رویکرد ترکیبی ارائه شده از سوی لی‌نور جی. مارتین برای مطالعه امنیت ملی کشورهای خاورمیانه، برای تحلیل امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بویژه در پژوهش حاضر مناسب باشد. تفاوت عمده‌ی رویکرد ترکیبی در مقایسه با رویکردهای دیگر این است که این رهیافت عوامل گوناگون غیرنظامی را در کنار دفاع نظامی در نظر می‌آورد که چنین امری می‌تواند ملزومات اصلی امنیت ملی را معرفی نماید. رهیافت حاضر از این دیدگاه با رهیافت‌های دیگر متفاوت است که در آن امنیت ملی همچون یک متغیر

⁵ National Security

وابسته در نظر گرفته می شود، در حالی که سایر عوامل دخیل در امنیت ملی به مثابه متغیرهای مستقل نقش آفرینی می کند . هدف این رویکرد ارائه ی یک پارادایم یا مدل امنیت ملی است که در آن با توجه به واکنش متغیرهای کوچک امنیت ملی تحول می یابد. (مارتین، ۱۳۸۳)

در این رویکرد، امنیت ملی عبارت است از توانایی یک دولت در اعمال یا جلوگیری از تهدید نسبت به سه مؤلفه زیر:

➤ اعمال تهدید یا جلوگیری از تهدید نسبت به تمامیت ارضی؛

➤ اعمال تهدید یا جلوگیری از تهدید نسبت به جامعه؛

➤ اعمال تهدید یا جلوگیری از تهدید نسبت به رژیم؛

از این رو براساس دو مورد زیر می توان اذعان داشت که یک کشور از امنیت بیشتر یا کمتر برخوردار است:

➤ وسعت تهدیدهایی که متوجه سه عنصر سرزمین، جامعه و رژیم سیاسی است.

➤ میزان توانایی دولت برای اعمال یا جلوگیری از تهدید نسبت به سه عنصر بالا

نکته ی پایانی که باید مورد توجه قرار گیرد و در تحلیل امنیت ملی مهم است، بقای دولت است . چرا که عالی ترین شکل ناامنی یک کشور این است که سرزمین آن اشغال شود، حکومت آن از هم بپاشد، جامعه ی آن به واسطه ی ناآرامی های قومی مذهبی یا جدایی طلبی کاملاً تهدید شود و دولت توانایی اندکی برای مقابله با این تهدیدها در اختیار داشته باشد. (مارتین، ۱۳۸۳: ۳۹)

۲-۴. تروریسم

تروریسم به طور کلی شکلی از کاربرد خشونت محسوب می شود و هدف آن کسب موفقیت با استفاده از تأثیرات غیرمستقیم خشونت است؛ بدین صورت، استراتژی تروریستی به پیامدهای مستقیم نظر ندارد؛ بلکه بدنبال پیامدهای روانی کاربرد خشونت هستند. تروریسم به این مفهوم نوعی استراتژی ارتباطی است که به واسطه آن، پیامها به شیوه و روشی جنجال برانگیز منتشر می شوند(مونکلر، ۱۳۸۴). اگر چه اهداف نهایی تروریستها در طول زمان تغییر کرده است، اما چهار مورد از این اهداف همچنان اهمیت خود را حفظ کرده اند: «تغییر رژیم، تغییر سیاست، کنترل اجتماعی و حفظ وضعیت موجود. (کید و والتر، ۱۳۸۶)

۳. شناخت ماهیت و اقدامات پژاک

۳-۱. پژاک شاخه ی ایرانی پ.ک.ک

پ.ک.ک را می توان از مهمترین احزاب چند دهه ی اخیر قلمداد کرد که تحت تاثیر اندیشه ها و آرمانهای اوجالان رهبر و بنیانگذار این حزب کماکان به فعالیتهای خود ادامه می دهد . طی این دوره زمانی دشوار اواخر دهه ۱۹۷۰ چندین گروه استقلال طلب در ترکیه به وجود آمدند که حزب کارگران کردستان که برنامه عملش تلفیقی ازمارکسیسم و ملی گرایی کرد بود ، قوی ترین این گروهها محسوب می شد .

ظهور پ.ک.ک تنها از اندیشه یک تن، و با نام مستعار آپو ناشی شد . اوجالان در کودتای ۱۹۷۰ در آنکارا دانشجوی رشته علوم سیاسی بود و در فدراسیون جوانان انقلابی و گروه چپ دیگری به نام «انجمن آموزش عالی آنکارا» فعالیت می کرد. اوجالان پس از عفو سال ۱۹۷۴ برای تاسیس یک جنبش آزادی بخش صرفاً کردی بر اساس مارکسیسم - لنینیسم شش تن از یارانش را گردهم آورد. این عده بر آن شدند که کلیه ی پیوندهای خود را با گروههای چپ ترکیه بگسلند.

پ.ک.ک ، بر خلاف معمول در آنکارا تاسیس شد و اعضای آن در ۱۹۷۵ به حاشیه ی کردستان آمدند و در آنجا در شهرهای اورفا ، آلازیگ ، درسیم ، غازی انتپ و مرعش شروع به عضو گیری و گسترش گروه خود کردند و تقریباً تمام اعضای خود را از پرولتاریای رو به رشد ترکیه گرفتند. پس از یک سری جلسات مخفیانه ، در تاریخ ۵ مارس ۱۹۷۹ و در دیاربکر نام کلاسیک " حزب کارگران کردستان ترکیه " به تصویب رسید ، سازمان حزب (کمیته مرکزی ، دفتر سیاسی ، دبیر کل و ...) از دیگر احزاب چپ ترکیه اقتباس شد و ایدئولوژی آنها مبارزه طبقاتی و ناسیونالیسم را در هم می آمیخت. و نام ارگان حزب : استقلال که مظلوم دوغان سردبیر آن بود به روشنی هدف نهائی پ.ک.ک را مشخص می ساخت.

در مرحله نخست اوجالان تمام هم و نیروی خود را مصروف ناحیه ی زیستگاه خود کرد و آگاهای نئو فاشیست را هدف حملات خود قرار داد. این موضع پ.ک.ک باعث ایجاد محبوبیت در میان توده ی مردم شد و روز به روز بر این محبوبیت افزوده شد. ترکیه کشوری است کودتا خیز و هر از گاهی کودتائی در آن کشور رخ می دهد (ارگنه کن، جدیدترین آن می باشد) که مهمترین آن را می توان قدرت و نفوذ ارتش دانست که آن هم در بنیان وابسته به ایدئولوژی اقتدارگرای آتاتورک به عنوان یک نظامی است. در ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰، کودتائی نظامی در ترکیه رخ داد و پس از آن ۱۷۹۰ تن که مظنون به عضویت در پ.ک.ک بودند بازداشت شدند. در طی دوران حکومت نظامی ۱۹۸۰-۸۳، پ.ک.ک در کمین نشست. در ۱۹۸۱، نخستین کنگره اش را برگزار کرد و بر آن شد که به منظور تاسیس پایگاههای مطمئنی در شمال عراق با کردهای عراق رابطی برقرار کند. در دومین کنگره خود در ۱۹۸۲، یک استراتژی سه مرحله ای را طرح ریزی کرد: دفاع، موازنه و تعرض. پ.ک.ک امیدوار بود با تعقیب این برنامه که با جنگ های چریکی آغاز می شد و به جنگ های متعارف می انجامید بتواند نیروهای ترکیه را از کردستان براند. و مرحله ی اول آن را با چنان مهارتی به اجراء گذاشت که حکومت را به رغم نیروهای پر توانی که داشت در کردستان در موضع تدافعی قرار داد. و در آگوست ۱۹۸۴، شورش چریکی رو به تزایدی را در جنوب شرق آناتولی آغاز کرد. سیاست های دولت ترکیه به صورت تاریخی، سرکوب هویت کردی و همانند سازی جمعیت کرد زبان می باشد که این سیاست جزء خطوط قرمز ترکیه است. پ.ک.ک در سال ۱۹۷۴ تاسیس و راهبرد مبارزه مسلحانه را با تعقیب حمایت های توده ای بوسیله حمایت سازمانهای دیگر و شخصیت های محلی کرد را تا سال ۱۹۸۰ ادامه داد.

کودتای ۱۹۸۰ هر تلاش غیر خشونت آمیز و بیان قانونی مطالبات کردها را از بین و روحیه رادیکال را میان فعالین کرد، تقویت و تولید نمود. از سوی دیگر این کودتا باعث خیزش پ.ک.ک و حذف سازمانهای کرد رقیب پ.ک.ک گردید.

(romano, 2006) ستیزهای مسلحانه بین پ.ک.ک و دولت ترکیه در دو دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ ویژگیهای یک جنگ نامتقارن را برای کنترل بر قلمرو سرزمینی و وفاداری جمعیت محلی را دارا بود. (Kalyvas & Kocher, 2007)

«پژاک»؛ پ.ک.ک را بعنوان بزرگترین حرکت تاریخ گرد معین نموده و خط سیرفکری خود را تحت عنوان "آپوئیسیم" بیان می دارد. پژاک هدف خود را نیز تأسیس "جمهوری دموکراتیک فدرال ایران" بیان داشته و اقدامات خود را در لفافه ای که "دفاع مشروع" نامگذاری کرده، می پیچد. علاوه بر این در آئین نامه مورد بحث، پژاک سازمان تروریستی کونگرا - گل (پ.ک.ک) بعنوان سازمان مادر معرفی گردیده و ادامه رابطه با آن و تداوم خط سیر سیاسی بعنوان یک ضرورت بر زبان آورده شده است. پژاک در تمامی تبلیغات و فعالیتهای سیاسی، ساز و برگ سازمان تروریستی حزب کارگران کردستان را مورد استفاده قرار داده و برای جلب شبه نظامیانی از بین جوانان ایرانی به چاپ و انتشار کتب، مقالات و سخنرانی های سران پ.ک.ک می پردازد. علاوه بر این مقامات بلندمرتبه پژاک قبلا در بخش های مختلف پ.ک.ک انجام فعالیت کرده و وظایف بسیاری را بر عهده گرفته اند. از طرف دیگر اردوگاه پژاک در کوه قندیل زیر چتر امنیتی پ.ک.ک بوده و منسوبین پژاک از طرف پ.ک.ک آموزش نظامی و ایدئولوژیکی داده می شوند. (هفته نامه صبح صادق، دوشنبه ۲۹ مهر ۸۷، شماره ۳۷۲)

۲-۳. جریان شناسی فکری و سیاسی پژاک

جریان شناسی فکری-سیاسی پژاک را می بایست در ریشه های فکری و عقیدتی پ.ک.ک جستجو نمود. گروهک پ.ک.ک از درون جریان چپ ترکیه در دهه هفتاد سربرآورد و تنها ممیزه آن با احزاب کمونیست توجه به ناسیونالیسم کردی بوده، بر این اساس هدف نهایی گروهک در تلفیقی از ناسیونالیسم کردی و سوسیالیسم رقم خورده بود. فلذا استراتژی گروه تاسیس کردستان مستقل بر اساس سوسیالیسم بود و زیر بنای فلسفی در ابتدا سوسیالیسم علمی و منطق ماتریالیسم دیالکتیکی بوده که در کتاب راه انقلاب کردستان یا مانیفست عبدالله اوجالان به روشنی مطرح شده است. آموزه های الحادی بخشی از زیربنای فکری و فلسفی گروه را شامل می گردد که این آموزه ها در سطح گسترده ای از سوی گروه نشر و توسط عواملش در کردستان بین مردم پخش می شود. در فلسفه با اصطلاح آپوئیسیم دین و خدا صرفاً جنبه اجتماعی دارد و برای حفظ سیستم اقتصادی و اجتماعی ایجاد شده است و اساس و حیات دین و رسالت انبیاء عظام انکار شده است.

در نشریات گروهک پژاک به تحریف آشکار قرآن کریم پرداخته شده که در مقاله ای در شماره نخست نشریه آلترناتیو^۱ ارگان جنبش اتحاد دموکراتیک بنام سنت شکنی زنان به چاپ رسیده است:

"...همچنان که می دانیم در جامعه مذهبی و دینی ایران منبع قانون و حقوق، فقه اسلام و قرآن است، آیه ای از قرآن که می گوید زن برای آسایش و راحتی مرد آفریده شده است دیدگاه ایدئولوژی اسلام را نسبت به زن مشخص می کند..." و از این موارد بسیار می توان مثال آورد.
در زیر بخشی از اساسنامه پژاک آمده است:

"حزب حیات آزاد کردستان در چارچوب مبانی فلسفی و ایدئولوژیک رهبر آپو و پایبندی به آن بر اساس سیاستی دموکراتیک جامعه را با توجه به نیازها و طلب‌هایش آگاه نموده و سازماندهی می‌نماید. نیروی اساسی توسعه سیاسی- دموکراتیک و فاکتورهای حیاتی دموکراتیک بوده و پیشاهنگ سازماندهی و مدیریت جامعه دموکراتیک است. ساختار حزب دموکراتیک بوده و تمامی اموراتش قابل نظارت توسط خلق می‌باشد. مخالف نژادپرستی و دسیپوتیسم و خشونت است. نیروی مؤسس کنفدرالیسم دموکراتیک جامعه شرق کردستان می‌باشد." (اقتباس از اساسنامه پژاک)

۳-۲-۱. تشکیل دولت کردی متحد

پژاک همانند حزب سلف خود پ.ک.ک.ک ایده‌ی ایده‌ی اتحاد کردها و تشکیل دولت کردی در خاورمیانه را رد سر دارد. دولتی که اعضای پ.ک.ک.ک از یک سو بیان می‌دارند که حاضرند آن را با خودمختاری از نوع اعطاء شده به کردستان عراق یا کاتالونیا عوض کنند، اما همزمان اعلام می‌کنند که مبارزه تا حصول کردستان بزرگ، همان طوری که متفقین در سال ۱۹۲۰ وعده‌اش را دادند، ادامه خواهد یافت. (Piot, 2007)

۳-۲-۲. پشتیبانی از طرح ایده‌ی کنفدرالیسم کرد

این طرح توسط اوجلان پس از دستگیری وی در زندان ایمرالی ارائه شد است. منظور از الگوی کنفدرالیسم برای کردها، اتحاد کردهای منطقه تحت یک دولت کردی است که رابطه آن با سایر کشورهای همسایه (ایران، ترکیه، عراق و سوریه) به شکل کنفدرالیسیونی خواهد بود. دولت کرد در این الگو از استقلال داخلی برخوردار خواهد بود و دارای قوه نظامی می‌باشد و برای سیاست خارجی اش نیز تصمیم می‌گیرد (چگینی زاده و آثار، ۱۳۸۸). لکن سیاست خارجی دولت کرد نباید علیه چهار کشور همسایه کردیها باشد. به شرطی که آن دول علیه دولت کرد اقدامی نکنند. از این طرح می‌توان به طرح فرافدرالی^۷ نام برد (حافظ نیا و همکاران، ۱۳۸۹)

پژاک نیز به عنوان شاخه ایرانی پ.ک.ک.ک و به تبعیت از رهبر پ.ک.ک.ک همین ایده را پیگیری می‌کند.

۳-۲-۳. کمونیسم شیوه ای برای مبارزه

بعد از جنگ‌های جهانی شوروی با حمایت از گروه‌های چپ کردی برای موازنه منطقه‌ای تلاش زیادی انجام داد. هژمونی چپ انقلابی در حرکت قومی کردها به دلایلی چون دیدگاه‌های رادیکال، شیوه‌های مبارزه انقلابی و مسلحانه و مبارزه برای حاکمیت کارگری جذابیت‌های خاصی در تطابق با جغرافیای طبیعی و انسانی کردستان به وجود آورده بود (احمدی، ۱۳۸۶) اکنون نیز آبخشور فکری اکثر گروه‌های مبارز کرد منطقه چون پ.ک.ک.ک و به تبع آن پژاک این ایده می‌باشد.

۳-۳. اقدامات پژاک

دبیر کل گروهک پژاک- عبدالرحمان حاجی احمدی- در یک مصاحبه تلویزیونی با شبکه ماهواره ای ROJ TV در اردیبهشت ۱۳۸۳ اهداف و سیاست های آینده پژاک را اعلام نمود.

^۱ آلترناتیو نام نشریه سیاسی، اجتماعی، فرهنگی گروهک پژاک است که هفت سال از انتشار آن می‌گذرد. در این نشریه معمولاً به مبانی ج.ا.ا. توهین و به روشی تخریبی سعی در القای جو تاریک و سیاه در جامعه ایران می‌شود.

^۷ Trans-Federal

وی در خصوص هدف از تشکیل و تاسیس پژاک اظهار داشت:

«... ما این گروه را برای حل مسأله کردها در ایران تاسیس نموده‌ایم، کردها از نظر دولت‌ها جدا هستند ولی به نظر ما کردها همگی یکی هستند و مبارزه ما بری آزادی کردستان است، نه در یک جای خاص ما در همه جای و کردستان نیاز به مبارزه داریم و از عموم ملت کرد کردستان ایران درخواست می‌کنیم که با نیروهای ما در مناطق کردستان همکاری نمایند... فعالیت ما برای آزادی و خودمختاری ملت کرد است و گروه ما در چهارپارچه کردستان فعالیت دارد...»

گروهک ضد مردمی و تروریستی پژاک تاکنون اقدامات تروریستی بسیاری را علیه مردم کرد منطقه انجام داده و جنایات بی‌شماری را مرتکب شده است که به بخش‌هایی از آن اشاره می‌شود.

۳-۳-۱. ترانزیت مواد مخدر

این گروهک مهم‌ترین و بلکه تنها ترانزیت‌کننده سازماندهی شده مواد مخدر در این منطقه است. انحصار فعالیت مواد مخدر این گروهک به گونه‌ای است که اگر فرد یا گروهی به‌طور مجزا و مستقل از این گروه به این کار مبادرت ورزد، به سرعت وارد عمل شده و با وی تسویه حساب کرده و از مقابل خود برمی‌دارند. ترانزیت مواد مخدر با اهداف مالی و نیز به فساد کشاندن جوانان صورت می‌گیرد. کشورهای ایران و ترکیه همکاری‌های مشترکی را برای مبارزه با این اقدام پژاک انجام می‌دهند. در بهمن ۱۳۸۷ فرمانده پلیس مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران که به همراه هیئت نیروی انتظامی در آنکارا حضور داشت، در دیدار با «احمد پک» رئیس دایره مبارزه با قاچاق و جرایم سازمان‌یافته ترکیه، این مطلب را عنوان کرد که قاچاق مواد مخدر، عمده‌ترین منبع تأمین مالی سازمان‌های تروریستی پ.ک.ک و پژاک است. وی با اشاره به مبارزه مستمر جمهوری اسلامی ایران با سوداگران مرگ، هدف خود را از دیدار از ترکیه، توسعه همکاری‌های دوجانبه در زمینه مبارزه با مواد مخدر خواند (روزنامه کیهان، ش ۱۹۲۹۷).

۳-۳-۲. قاچاق گسترده مشروبات الکلی

بنابر اعلام مراجع رسمی کشور، بیش از ۸۰ درصد مشروبات الکلی وارد شده به کشور با کمک یا دخالت مستقیم این گروهک صورت می‌گیرد. گروهک در یک اقدام کاملاً هماهنگ با کشورهای اروپایی و امریکایی‌ها و عوامل آنها در داخل کشور و با هدف تخریب باورهای دینی و ایمانی جوانان این مرز و بوم، مشروبات الکلی دپو شده در خنیره و دیگر مناطق شمال عراق را تا شهرهای مرزی کشور جمهوری اسلامی ایران اسکورت کرده و به شهرهای مرکزی کشور می‌رساند (کریمی، سایت فصل آگاهی؛ خبرآنلاین، ۱۳۸۹، کد ۷۰۶۷۴).

۳-۳-۳. ایجاد ناامنی در منطقه

انفجار و تله‌گذاری در مسیر انسان‌های بی‌گناه، حمله به اعضای بسیج، نیروهای نظامی و انتظامی و پاسگاه‌های مرزی که مسئول حفظ آرامش و امنیت در کشورند. همچنین حمله به پاسگاه‌های پلیس و راهنمایی و رانندگی که مسئول حفظ نظم و سهولت آمد و شد در شهرها و جاده‌های کشورند، یا حمله به سایر کارمندان دولت که مشغول جاده‌سازی، عمران و آبادانی و خدمات‌رسانی به مردم هستند، همه و همه تنها بخشی از جنایات این گروهک است که از بدو پیدایش آن تاکنون بارها در گوشه و کنار این منطقه اتفاق افتاده است.

۳-۳-۴. تهدید و ضرب و شتم مردم و همکاران نظام

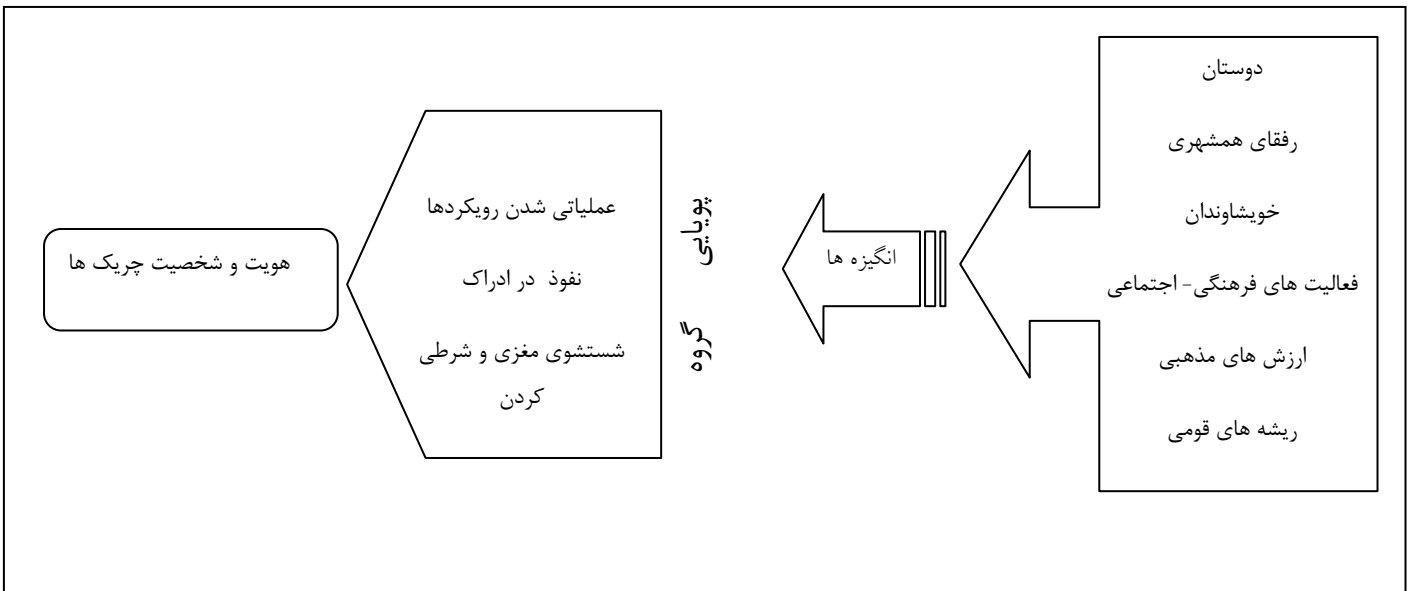
باجگیری و تهدیدات گروهک تروریستی پژاک علیه هم‌وطنانمان بخشی دیگر از جنایات این گروه است. در یکی از این موارد، عناصر گروهک تروریستی پژاک با حضور در روستاهای کردنشین ضمن تهدید اهالی، اعلام داشتند که هر خانوار باید یک نفر را به عنوان سرباز به آن گروهک اعزام و در غیر این صورت باید جریمه پرداخت کند. گفتنی است به‌رغم تبلیغات گسترده گروهک تروریستی مذکور در میان جوانان مناطق کردنشین لیکن به دلیل عدم تمایل جوانان به عضویت در این گروهک، تروریست‌ها با کاهش نیروی انسانی مواجه بوده و از سوی دیگر به دلیل انسداد مرز و برخورد قاطع مأمورین انتظامی با پدیده قاچاق، به دلیل عدم دریافت مبالغی که این گروهک تحت عنوان عوارض

گمرکی از قاچاقچیان دریافت می‌کردند آنان را با مشکل مالی نیز مواجه نموده است (جوان‌آنلاین، ۱۳۸۸، کد ۱۰۱۶۸۰).

۳-۵. جذب نیرو

در بررسی موضوعات مربوط به تروریسم یکی از مهمترین مسائل هویت تروریست است. همانطور که الکان معتقد است یکی از منابع عمده در گروه‌های تروریستی جوانان هستند (Cantekin, 2006; Alkan, 2002). در این راستا پ.ک.ک که می‌خواست استفاده از ظرفیت‌های جوانان را سازماندهی کند شورای جوانان کردستان در ۲۵ اکتبر ۱۹۸۷ تشکیل داد (Ozgun Cencik Manifestosu, 2004). در تحقیقی که اوز ندور (ozundur) از ۱۰۰۳ زندانی pkk انجام داده انگیزه‌های پیوستن جوانان را به pkk طبق جدول ذیل ترسیم نموده است (ozundur, 1998).

تهدیدها:

۱) طرح شعار کردستان واحد بزرگ اولین بار از ناحیه گروه پ.ک.ک در مناطق کرد نشین و مجامع خارجی مطرح و مورد تحلیل برخی کشورها و نیز رژیم اشغالگر قدس قرار گرفت که این امر به یک تهدید منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای تبدیل شده است.

۲) حضور و تردد گروه در ایران موجب احراز هویت و تاثیرگذاری بر فرهنگ و نگرش سیاسی افراد منطقه بخصوص در میان دانشجویان، دانش‌آموزان، فرهنگیان، روحانیون، نخبگان و متنفذین و بازاریان و حتی نمایندگان افراد در مجلس شورای اسلامی و... تاثیرگذار خواهد بود و در نهایت موجب افزایش مطالبات مردمی و درگیری نیروهای مردمی با نیروهای خودی را موجب خواهد شد.

۳) پس از اخذ فدرالی اکراد در کردستان عراق، پرچم خودمختاری مه‌باد به عنوان سمبل وحدت اکراد مطرح شده و گروهک در برخی کنگره‌های خویش طرح اخذ کنفدرالی برای اکراد ایران و ترکیه را در اولویت برنامه خویش قرار داده است که موضوع به عنوان معضل امنیتی حساب شده و تجزیه اقوام ایرانی را در پی خواهد داشت.

۴) افزایش حجم اقدامات عملیاتی- اطلاعاتی ترکیه در جدار مرز ایران موجب تقویت حضور گسترده نظامی و انتظامی ترکیه در جدار مرز و تجاوزات زمینی و هوایی ترکیه به بهانه سرکوب گروه خواهد شد و در نهایت سردی روابط ایران و ترکیه را در پی خواهد داشت..

۵) به موازات افزایش اقتدار گروه در بین مردم نتیجتاً ایجاد رعب و وحشت در میان مردم را در پی خواهد داشت.

راهکارهای تضعیف و جلوگیری از رشد و گسترش گروهک

➤ راه کارهای برخورد با حضور مسلحانه حزب

- استفاده از نام پ.ک.ک بجای گروهک پژاک در رسانه های جمعی و خبری بمنظور مطرح نشدن نام و نشان پژاک.
- آگاه نمودن مردم از محارب بودن پژاک و عواقب هرگونه ارتباط و همکاری با آنها از طریق مختلف از جمله پخش اعلامیه، رسانه های محلی و متنفذین...
- تاکید بر نیروهای نظامی و انتظامی مستقر در مناطق مرزی جهت حفظ هوشیاری در مقابل هر گونه تهدیدات تیم های پژاک.

➤ راه کارهای برخورد با مقرها و محل های تجمع و حضور پژاک در داخل و خارج

- برخورد نظامی با تیم های اعزامی گروه به منطقه.
- آتش باری روی محل های استقرار حزب و ناامن نمودن عقبه آنها در جدار مرزی
- راه اندازی دیپلماسی قوی و فعال با کشور های همسایه به خصوص اقلیم کردستان عراق برای راندن نیروهای پژاک از مرزهای خود و نیز در اختیار قرار ندادن مقر و خاک به گروه.

➤ راه کارهای برخورد با اخاذی های کلان حزب از مراکز تولیدی

- پاکسازی کلیه مناطق از وجود نیروهای پژاک و ایجاد پایگاه های تاکتیکی و نیروهای واکنش سریع در جهت ضربه به تیم ها و عناصر حاضر در منطقه.

➤ راهکارهای برخورد با تهدیدات و ارعاب همکاران نظام توسط عناصر پژاک

- استفاده از عناصر بومی، منابع و تسلیح آنها جهت دفاع از خود در مقابل تهدیدات و ضربه به تیم های نظامی پژاک.
- ایجاد و تقویت پایگاه های عملیاتی نظامی و انتظامی در نواحی مرزی و آلوده و ایجاد پست های بازرسی در معابر حساس شناسایی، تعقیب و دستگیری کادرهای اعزامی به مناطق شهری و روستایی و عوامل مرتبط.

➤ راهکارهای برخورد با گروهک در عرصه های بین المللی، منطقه ای و دول همسایه

- جمع آوری اسناد و مدارک مستند سازی شده از اقدامات تروریستی حزب در داخل کشور و ارائه آن به سازمان های بین المللی و کشورهای منطقه در جهت معرفی بیشتر پژاک به عنوان گروهک تروریستی.

منابع:

۱. لی نورجی مارتین. (۱۳۸۳). رهیافتی جامع برای مطالعه امنیت ملی در خاورمیانه، چهره جدید امنیت در خاورمیانه؛ ترجمه قدیر نصری، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲. یوکیچی، فوکوتساوا. (۱۳۷۹). نظریه تمدن، ترجمه: چنگیز پهلوان، نشر گیو، چاپ دوم، تهران.
۳. زکریایی، محمد علی. (۱۳۷۹). گفتمان تنوریزه کردن خشونت، چاپ اول.
۴. مونکلر، هرفرید. (۱۳۸۴). جنگ های نوین، ترجمه حسن درگاهی، تهران: دانشکده فرماندهی و ستاد دوره عالی جنگ.
۵. حافظ نیا، محمدرضا؛ قربانی نژاد، ریباز؛ احمدی پورف زهرا. (۱۳۸۹). تحلیل تطبیقی الگوی خودگردانی کردستان عراق با الگوهای خودمختاری و فدرالیسم، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دروه چهارم، شماره ۲.

۶. چگینی زاده، غلامعلی؛ آثار تمر، محمد. (۱۳۸۸). تحرکات قومی ترکها و امنیت ملی ترکیه، فصلنامه بین المللی روابط خارجی، سال اول، شماره دوم.
۷. احمدی، حمید. (۱۳۸۶). واکاوی پدیده قوم گرایی در سپر جهانی شدن، فصلنامه سیاست داخلی، سال ۱، شماره ۳.
۸. کید، اندرو؛ والتر، باربارا. (۱۳۸۶). استراتژی های تروریسم، پژوهش نامه تروریسم و امنیت بین الملل، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
۹. پیشگاهی فرد، زهرا؛ سلطانی خلیفانی، ناصر. (۱۳۸۸). تحلیل سیاست های آمایش سرزمین ایران و ترکیه در مناطق همجوار، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۶۹، ۲۹-۳۰.
۱۰. هفته نامه صبح صادق، دوشنبه ۲۹ مهر ۸۷، شماره ۳۷۲.
۱۱. اساسنامه پژاک، پایگاه اینترنتی پژاک.

12. S. Kalyanaraman(2003) . Conceptualisations of Guerrilla Warfare

13. *Strategic Analysis*, Vol. 27, No. 2, Apr-Jun

14. Arreguen –toft, Ivan . (2001). how the weak win wars : A theory of asymmetric conflict . *international security*, 26(1) 103.

15. Gann, Lewis.(1971) .Guerrillas in History. Hoover Institution Press/Stanford University;Stanford, California.

16. -Robert , A. Pape.(2003). strategic logic of suicide terrorism, p 343 . in : *American political science review* , vol :97 , no . 3, august .

17. Tezcur , Gunesh Murat.(2010). judicial Activism in perilous time :the Turkish case :law & society review, 43(2) .

18. Dershowitz , M . Alen. (2002) .why understanding the threat terrorism responding to the challenge work, s. yale university press , new haven and London.

19. Kalyvas ,stathis N .&Matthew A .Kocher , (2007) . Ethnic cleavage and Irregular war: Iraq Vietnam“ *politics and society* 35(2).

20. David Romano.(2006). the Kurdish Nationalist movement , combridge university press .

21. Piot, Olivier.(2007). Le proche-orient remodele dans les maquis du kurdistan, *Le Monde diplomatique*, paris.